

պագումել, կ'ըլլայ երկրպագել. ձեռն արկա-
նել, ձեռնտրկել, եւն. այսպէս յոդ կամ
յոսի արկանելէն ալ՝ ուղարկել, եւ ոչ թէ
յոսիղարկել:

Իսկ Ուղիղը երկու դատով է, որով կ'ը-
սենք ուղղութիւն, ուղղակի, ուղղել, ուղղորդ,
ուղղաբարոյ, ուղղագիծ, ուղղացրութիւն, ուղ-
ղագործ, ուղղադատ, եւն, եւն:

Ունինք նաեւ ուղեղ կամ ուղիղ բառն ալ,
որ ըսել է շղեղ. հոս ալ կրկին դատ ըլ-
լալուն, Եղեիկ կ'ըսէ. «Յուղղոյն սնանա-
լոյ՝ եւ ի մտաց իսկ անկանի մարդ»: Երբ
վերնատունը դատարկի՝ մարդ խելքն ալ
կը կորսնցնէ: Ունինք նոյնպէս շաղիղ բառը,
որմէ՝ շաղղակեր: «Ոչ շաղղով եւ արեամբ
ուռուցեալ յառնեն մարմինքն», (Եղեիկ), եւն:

Ուստի մի՛ ընէք այդպիսի յախնձոր
սխալ, որ կրնայ նոյն իսկ անհոգութեան
ծնունդ ըլլալ. զի շատ անգամ զբարբար
գիտողներն ալ կ'ընեն նմանօրինակ կո-
թով սխալներ: Եւ արդ հարկ իսկ մնաց
ըսելու թէ՝

Մի՛ գրէք

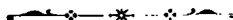
ՈՒՂԼԵՑՈՑՑ

Այլ գրեցէ՛ք

ՈՒՂԵՑՈՑՑ

(Շարունակելի)

Հ. Ա. ՂԱՅԻԿԵԱՆ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

(ԺՁ. ԺԼ. ԺԸ և ԺԹ Գ-Բ. Կ. Պ-Լ-)

(Շար. տես Բազմ. 1929, էջ 149)

Ձ.

(ԺԹ դար 1800-1865)

36. Զոր աշխարհ ոչ կալաւ

ոչ Բաբել ընդ Արեաց.

դարձուցին ողջանդամ

եւ ետուն հայրենեաց:

ՁԱՅՏՈՒՆԻ ՍԱՄԱՆՃԱՆ

ըզկրտօսերն յուստերաց.

ըզՅովսէփ վախճանեալ

այս տապան ամփոփեաց:

Ամաց ԵԱ ի հոկոս. 22 1821

36. Թաււնց յազնէ ի Սիւրասեան
Ազուլեցոյ զարմ յարգական
Յովակիմ պերճ գզնիւ աղայն
Հանգեաւ ի Տէր յայս դամբարան

Վարդ գեղեցկափայլ՝ յարմատոյ բարեաց.

Ի ցեղէ մեծաց՝ ազգաւ վեհագանց:

Քսան և հնգից՝ մինչ հնաս կենաց.

Գերագանց արդեամբ գինասն կիցեաց:

Իշխանացեալ էր՝ ցանկալին բազմաց.

Խնդութեամբ լցան՝ շատք ի լսողաց:

Սակայն վառ շուք՝ օրհասին դիպումս.

Չեթող հասանել՝ աւուրց հարսանեաց:

Որչափ ցաւագին՝ կական ողբ և լաց.

Մատոց ընտանեաց՝ արար սեւագզեաց.

Արդ խնդրէ ասել՝ ի հանդիպողաց

Հոգւոյն ողորմի՛ ողորմած Աստուծո:

յամի Տեառն 1821 ղեկ. 5:

37. Հրաւէր երկնառաք կոչեաց զայս տիկին՝.
Անցանել յայս վայր մի՞ն խաւարին:
Յարկ երկնածնաց օթարան վերջին.
Իամից հեւրենկալ վեհին և ոսմկին:
Մարեամ խոհական դուստր էր Պետրի ծին.
Ի Պոստոս ծնեալ պանդուխտ ի Պոլսին:
Նոյն միշտ բարեպաշտ՝ քաղցր ամենեօն.
Առ սէր զաւակաց գործող հրաշալին.
Սա կին մեծանուն բժիշկ Մանուկին.
Ունակ պանծանօք հօթնեակ զաւակին:
Իախացեալ զարմիւք Թոռամբք բնալին.
Դիւցազնական մայր եղև բոլորին:

1. Այս առաջնագիրին առիթուն սկզբնաւորները կը
կազմեն հոստեալ բուսերը. «Հայր Միքայիլ Երզնկացի Հայր
Միքայիլ Բժշկեան, Տրապիզոնցի ծնեալ 1777 հոկտեմբեր
15. վախճանեալ 1851. Երկարտիւթիւնները, ձեռնա-
րան Գիտելեաց. Վարժութիւն Մանկանց. Համուքիւն
Մանկանց. Քերականութիւն Բազմալեզուեան. Քերա-
կանութիւն Հայ-Ռուս. Սրբազան Պատմութիւն և Վարք
Քահանայապետաց. Հանապարհորդութիւն ի Լեւոստան.
Յայտնութիւն Աստուածգիտութեան. Նշարագրի վարուց
երեւելի արանց եայլն (Միխիթար. Վեհաթիկ 1901 էջ
220):»

«... ԺԸ դարուն սկիզբը, քանի մը թատերական փոր-
ձեր տեղի կ'ունենան Պոլիս մասնաւոր շրջանակներու
մէջ, Առաջին նախաձեռնարկը Միխիթարեան մըն է. Հ.
Միքայիլ Բժշկեան Տրապիզոնցի. 1815էն 1817 Պոլիս
մնալով Տեղեկանց ապարտեքներ մէջ, աշխարհաբար լե-
զուով թատերադրութիւններ և կատակերգութիւններ թարգ-
մանօրէն յօրինուած ներկայացնել կու տայ:»

(Միխիթար Պէլեկիթաշեանի կենսոյն ու Գործը. Արշակ
Զօպանեանէ, փարիզ 1907 էջ 86):

Իսկուհւոյն պատկեր ժրագլուխ դու մայր.
Քոյդ բաբուն որդւոյ, պարծանք բարեկիտու:
Ուղերձս սիրաւոր ընկաւ մայրաբար.
Յաւէտ ընդ այնչափ արդեանցդ անհամար:
յամի Տեառն 1820 և մերուս ՌԻՎԹին
ի 20 յուլիս ամաց 76:

Տապան

Սրբուհի Տիկնոջ Ամուսնոյ
Սարաֆ Յարութիւն Մկրտիչ
Աղայի Կէտայան Ապուշեխցոյ.

38. Աւաղ փառաց, աւաղ կենաց դիրեղծական
յորուս և ես իմ տարբանաց չեղէ ժաման:
Մինչ հրճուէի կրկին դստերք իմ սիրական
և որդեակն իմ էր սփոփանքս ի թախծու-
թեան:
Իմ բաղդագիր ի յայլ վայելս զուարճու-
թեան.
ոչ էթող ինձ լիով յագիլ աւուրս երկայն:
Երկարատե և սպառէչ ախտ ծիրական,
և մշտատանջ վշտալից կիրք կենցաղական:
Ածին մուծին երեսնամեան զիս յայս դամբան:
զի եղեն ինձ նեղ և անձուկ աշխարհք համայն:
յամի Տեառն 1822:

Հետեւայր տիպար հայ տանտիկնոջ մը
տապունաքարն է:

Տապան

Թարթեփշայ տիկնոջ՝ կողակցի
Ապուսլահանն Ստեփանի:

39. Բնութեամբ հլու, զործոց մտադիր.
Չեղք աշխատասէր. վաստակ անձանձիր.
Սիրոց լուսթեան և առանձնութեան.
Միայն փութալան իւր տանտեսչութեան:
Մայր որդւովք բերկրեալ տասնեակ զաւակօք.
Որպէս ժրագլուխ պննեալ պատկօք:
Ի վերջ իւր կենաց վարակեալ ցաւովք.
Անկեալ ի մահնի անշարժ անդամօք:
Եռամեայ տանջեալ բայց միշտ լի ըղձիւք.
Կամնիլ Գիսուսի պսակիլ վարձիւք:
Ի հասակի Հե ամաց ՌԻՎԹ 1820:

40. Ահա մշտավառ ջահ լուսափայլուն.
Երածկեալ ամփոփի, գրուած է մահուն:
Յերկրէն Բաղիշու ծնունդ հոգեսուն.
Այր առաքինի տոհմի է քաջագուն.
Յակոբ վարդապետ կոչեալ ի հոգւոյն.
Մշուտ սուրբ ուխտին միաբան զգօն:
Յակոբ բաբունին ձեռնադրող սորուն.
Անպընել կոչմամբ առաջնորդ նորուն:
Մին էր ի զրգարաց մեծի Ամրորդւոյն.

Գրոց գիտութեան ներհուն բանիբուն:
Եկեալ ի Պօլիս պաշտօնիւ սորուն.
Արար սուրբ ուխտին փոխանորդութիւն:
Էր սա հաւատովք ուղիղ և ներհուն.
Ի յոյս աներկբայ ի սէր հաստատուն:
Եկաց յաշխարհի զամու եօթնասուն.
Փոխեցաւ առ Տէր յոյսն ամենեցուն:
յամի Տեառն 1825 հոկտեմբերի 12:

41. Բարձէք եղերգութ, ողբագին կական.
Նստեալ շուրջ զինեւ, մերձ յիմ այս տապան:
Չեզ առիթ լալոյ՝ եղկիւլոյս պայման.
Գորովոց, մարդկան եղուկ տեսարան:
Դարձիք, հայիլ յիս, ո՛վ որդիք մարդկան.
Դարձիք տեսանել զգործ ժանտ մահուան:
Ջբժակ բեկման կարի դառնագոյն.
Ինձ մատուակէր խիստ դահճաց հանգոյն:
Արկ զինեւ ըզրոգ խոշոր ի հողոյ.
Փոխան պննալից ոսկեզարդ քողոյ:
Թախիծ զուժարկուք էլէք ի զուժել,
Առ իմ խօսեցալ, այր զեղավայել:
Լեալ նախանձարկուք մահ և զերեզման.
Տան անդէն ինձ, պարս հարսանեաց պարել:
Արդ աղաչեցէք առ Տէրն փառաց.
Խառնել զիս ի դաս ամբիծ կուսանաց:
յամի Տեառն 1827 օգոստոսի 6:

42. Դու անհանգիստ՝ ափշեալ խորհրդով՝ բերիս
[ի խնդիր]
յառեալ ընդ տեսիլ՝ անել շինուածոյս ամ-
[փոփեալ յայս դիր]
Ջարմանք են մտաց զիարդ փլատակք ընդ
[մահու գրաւ]
զաչս իմ յօշոտեն՝ թողեալ ի ներքոյ՝ ա-
[նուն և համբաւ]
Ահա այս պատկեր զոր դու տեսանես՝ այդ
[զիր է մահու]
փորեալ ի վիմի անդարձ են վճիռք իմիրտ
[թոյ ազգու]
Թէ կեանք դիցադոյն՝ վաղ առնու վախ-
[նան զերդ սարդի ոտտայն]
յաշորդեն նմա՝ փառք յաւերժական՝ զալոց
[յապագայն]
Ձի նրբին օդոց՝ առաձգական՝ պատուա-
[բան թնդին]
Կրկնէ զարձագանգս՝ ի խորոջ լսող՝ իմուս
[անկնկոյս]
ե՛ս եմ մեծանուն՝ ՄԱՆՈՒԿ կարնեցի՝ Աս-
[տուածատուրեան]՝.

1. Աւաղվարդ Մանուկ Ամբրայ, Այս տապանա-
քարը ամենէն խոշորն է եթէ բազմաթիւ միաներուն
հետ: Մանուկ Ամբրայի Թղթակցութիւններէն 300թ
սուիլ իմ քով կը գտնուին:

գործ մեծակառոյց՝ վէմ յիշատակաց իմ է
[այս տապան,
ի մանուկ տիոց՝ կրկին եղեն ինձ զբզրո
[վաստակոց,
միոքն եղէ ես՝ վահան ի ձեռին՝ ուղիղ հա-
[ւատոց,
Ըզվարս սրբոց՝ երջանիկ դասուց եդի ա-
[ռաջի
ի ժողով ազգիս՝ հրաւիրեցի՝ զբերանն ոսկի,
Երկրորդիւ՝ համբաւ՝ ճոխութիւն փառաց՝
[ստացայ անձին,
որովք որոզայթ՝ կրկին աքսորման՝ զա-
[ռաջ իմ առին,
Առաջինն յորդեաց՝ ինձ չաւիղ ուղիղ խո-
[րան յիրկնանճեմ,
Իսկ երկրորդն շինող՝ զիմ զայս դամբարան
[մահու ապաւնէ,
Ախարհ գոր ետ ինձ՝ էառ վերստին՝ զիս կո-
[ղտպտելով,
առաքինութիւն՝ մնաց ինձ միայն յարու-
[թեան յուսով,
վահճանի ԿՊ ամաց ի 12 ապրիլի 182...

43. Պարսէզ բանաւոր պտղոց բարութեան.
Հոգեբոյս ծաղկանց ընտիր բուրաստան.
Տիրացու Գրիգոր խոնարհ քաղցրբան.
Պարօն Թազէի որդի սիրական:
Զկեանս աշխարհի համարել խոտան.
Կուսական կենաց փափաքի համայն:
Տեսոն կարապետ դէտի Բիւզանդեան.
Լինի աշակերտ առնու աստիճան.
Սա հոգի բարի ունէր բնական.
Զոր մարմնոյն յայտնի չքից կերպարան.
Ի քսան երկու ամին իւր լրման.
Փոխի հաւատով ի կեանս անվախճան:
Առ քեզ պաղատի Աստուած զթութեան,
Առա արժանի քա սուրբ տեսութեան.
1831 յուլիսի Ա:

44. Փարթաւմ հաւատովք քան ընչիւք.
Յերկրաւորս երկնից սեղանաւոր.
Մեծանուն Յովսէփ Թընկըռ՝
յաստիս տարագիր.
Ի վերինն ամրացեալ հայերնիս,
Ամաց Հ ի 11 ապրիլի 1833.
Որդիքն երախտագէտք
ցանկալոյ հօր և քաջ դատտիրարկի
զարտօտարւից վէմս եդին յիշատակ:

Տապան մահտեսի Շահինի որդի ոսկե-
րէջ մահտեսի Մարտիրոս աղային:

1. Սարգիս Յովսէփ Թընկըռգաւ:

45. Եկայք և տեսէք զսոյն մահարձան.
Երանիրուք թէ մահ կայ միշտ առ էրան:
Այլ զհոգեւէր աղքատաց պաշտպան.
Որքոց և այլեաց էր միշտ օգնական:
Իբր ի վաթսուն հասակի լըման.
Սուգ թողեալ որդոց եմուտ յայս տապան:
Թէ որ առնէ զանց ներքողոյ յիշման.
Քարինքըս զուէն ըստ փրկչին խոստման:
Հայեաց Տէր Յիսուս, Աժ. բարութեան.
Տճւր անմահ կենօք ցնծաւ յաւիտեան:
յամի Տեսան 1842 օգոս. 22
Եւ մայր օտրին Մահտեսի Սրբուհին
Որք հանդիպիք յայսմ շիրմին
Հայցէք ի Տէրն տալ զղղորմին
1834

46. Իշխան մեծարու Պաղտասար աղայ.
Ոյր հայրն էր Հովոնանց Գաբրիէլ ամիրայ.
Էր ակնավաճառ և մշտօք ճարտար.
Եկաց բարերար զոլով որքոց հայր:
Պէշկիթաշու գեղջ որ եկեղեցւոյ.
Մեծաց և փոքունց նախագահ արզոյ:
Պայազատ զորդիս եթող ժառանգ իւր.
Ազգասիրութեան գործոց ի սփիւռ:
Խնդրէ աղօթիք ձեր սրտի ի վառ.
Յիշատակաց խունիկ ձըգել ի բուրվառ
1834

Զիմեղկեզէկի Թաղարու գուղէն Սիրու-
նի որդի Ակոր աղային:

47. Մի լեցի երբէք ոք ազգի մարդկան.
Ի բոլոր բարիս յայս վայրկենական.
Եւ կամ ի կենանքս իւր վախճանական
Անանց կարծեցեալ ի սա ապաստան:
Զի ամենեքեան դիւրաւ անցանեն,
Դիւրաւ եղծանին յոչինչ ելանեն:
Մաղթեսցուք յաւէտ ի բարերարէն.
Զթողով մեզ զուրկ յիւր տեսութենէն:
Զի այն է մարդկան մեծ երջանկութիւն.
Բաց ի սըմանէ լիք ինչ բարեգոյն:
Զանալ պարտի մեզ ըստ կարի մերում.
Զըզել զայն ի ձեռս գործով լաւագոյն:
Որչափ ապրեսցիս չունիս դու վախճան.
Կըլոնա՞ դու և տես իբրեւ բանական:
Ի սակս է աւու(ւ)րց յայս խաւար տապան.
Ունիս մտանել ծանիր անխափան.
Ահա ելեալ եմ յաշխարհէ աստի.
Վաթսուն ամեայ աւուրք զայս տպի. մոռի
Որ յիմոց եղբարց ոք զայս ընթերցցի.
Աղաչեմ ասել Տէր ողորմեսցի:
յամի տի. 1837.

Ի Գաւառէն Ակնայ ի գիւղէն Նարվե-
րայ Վարդպետեան հանգուցեալ հացա-
գործ Յօհաննէս աղայ:

48. Մինչ բազմաւորց ակն ունէի,
կենաց առնուլ զշրջան.
Ի գործ պաշտօն հայրենասէր
ցուցանելոյ անդուլ ջան:
Ընդ հովանեաւ ոստոց իմոց,
զիմ հարազատ ծննդոց.
Կեալ յուսայի հանգստաւէտ,
մինչ ի խորին կեանս ծերոց:
Անկարծ մահուն անդարձ վճիռ,
զիս պաշարեաց ծերունիս.
Եւ մեկնեցաւ հոգին անմահ
մարմինս ծնաց ի շիրմիս:
Արդ ո՛ր անցորդք մահկանացուք,
հանդիպել ձեր յայտ տապան.
Յերկնաւորէն մաղթեմ խնդրել,
վասն իմ՝ որ ինչ ձեզ (ա)րժան:
յամի Տեառն 1844. յուլիս 14.

49. Փող ազդողական պատգամաց վերին,
Քարոզիլ բանից երկնից արքային.
Սա գիտակ լեզուաց և ուսմանց խորին.
Եւ անխնշ թարգման ըստ բաւականին.
ՅԱլթունեան տոհմէ արհի Տէր Պետրոս
Առաքելագործ այդ եպիսկոպոս.
Մահադիթ խիտիւ աստի կենցաղոյս,
Զև վաթսեանայ եղաւ ընդ հողոյս:
Մնայ զպստեան Փրկչիդ կենարար,
Առնուլ զպսակ խնամօքդ անճառ:
Արդ հովիւդ քաջ, զատաւոր արդար
Տո՛ր սմա հանգչիլ յերկնից քո տաճար:
Յամի Տեառն 1844 սեպտեմբեր 26.

Շիրիմ Տագէսեան Պարօն աղայի
դուստր Ասանէթ:

50. Արմատոց բարեաց՝ պանծալի զաւակ,
մարմնով կուտակեաց, ողջամիտ տառապի:
Այն ինչ երեսուն ամաց իւր հասակ:
Զնջեաց տարածամ մահաբեր խորշակ:
Յիսուս իմ լոյս իմ հայաց յիմ վիճակ,
յոսկիբս իմ ցօղեա զարեան քո կայլակ:
Մատո՛ զունկն քո, լուր իմ արդակ,
Տեսեամբդ զմայլել յօթներկիեան վտակ:
յամի տեառն 1843.
օգոստ. 9.

Ե

Սերունդ մեծանուն զարմին Տագէսեան:

51. Մեծ հառաւմանա Պարօն Ամիրայն,
Ունէր բարեւելք սիրտ ազնուական.
Էեզ և միշտ խոնարհ ի կեանս իւր համայն.
Խօթանասնամայ բարւօք ծերութեան
Գեղեցիկ մահուամբ ընկաւաւ վախճան.
Թողեալ պերճաշուք որդիս ընտրական
Բարեյիշատակ յաջորդ տոհմական:
Յամի Տեառն
1849
Յունվար
25

ԳԵՌՈՐԳ ԱՊՏՈՒԼԼԱՆ

ԻՐ ԱՆՏԻՊ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Շար. տիս Բազմավէպ, 1928, էջ 161)

Կ'ըսուի թէ ո՛վ որ սիրտ ունի, ամէն
բան ունի. որք՝ այնքան զգեցելի կը պատ-
շահի այս զրուցուածքը. բան նոյն ինքն
Գէորգ Ապտուլլահի, որ աշխարհիկ տա-
րազին տակ կը կրէր լուսամիտ և անկեղծ
կրօնականի մը մաքուր և վեհանձն սիրտը:

Ան շատ լաւ իմաստասիրած է մարդ-
կային կեանքը, կը ճանչնայ անոր տկա-
րութիւնները, կարօտութիւնները ինչպէս
նաև վտանգները, որոնց մէջ կ'ապրի գայթ
ի գայթ: Դարուս ազատախոհ և արդիա-
կան յոռի վարդապետութիւնները, որ ոչ
նուազ իրենց չարաղէտ ազդեցութիւնը ու-
նեցան մեր ցեղին բազմաթիւ երիտասարդ-
ներուն և նոյն իսկ իրենց կեանքի կէս
դարը բուրձնեղուն վրայ, երբեք չկա-
րողացան անոր իրատեսական՝ առողջ
սկզբունքներով սնած և զաստիարակուած
հոգին այլալիւս:

Իր սրտին խորը կ'արծարծէր նուիրա-
կան հուր մը եռանդեան և սիրոյ առ Աս-
տուած, առ կրօնն և ընկերն. և հաւատաքը՝
որ չի ժպտիր անոնց՝ որոնք տարտամ
և շինծու վարդապետութիւն մը կը հա-
մարին զայն, և որոնց համար, ինչպէս
կ'ըսուի, Աստուած լոկ հարցական կէտ
մ'է և ոչ այլ ինչ, այդ հաւատաքը՝ իր
կեանքի միակ իտէալը և մշտավառ փա-
րուսը եղաւ, որուն միշտ փարած ջնաց
հոգեւին: